

OBLJETNICE

Josip Andrić (1894.-1967.)

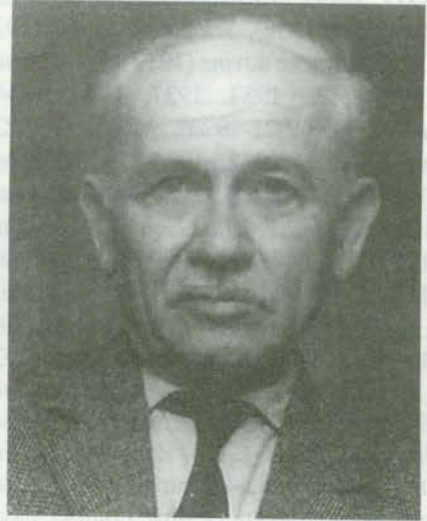
Ante Sekulić, Zagreb

Priredivači spomena 100. obljetnice rođenja Josipa Andrića povjerili su mi obvezu progovoriti o čovjeku koji je bio iznimni prosvjetitelj, pisac, kulturni djelatnik, skladatelj, plodni publicist, društveni skrbnik za sve hrvatske vrednote. Svjestan sam teškoće u kojoj sam se našao, jer u vrlo kratkom vremenskom razdoblju, u svega nekoliko minuta, trebam prikazati, zabilježiti i označiti silno bogatstvo duha, znatiželje i erudicije Josipa Andrića. Teškoća je također u pogibelji da se moje riječi, pripomene i razmišljanja krivo shvate ili ne prihvate. Andrić, naime, nije primio nikakvih zahvala, nagrada, promaknuća. Ni za života. Niti nakon smrti. Jamačno nije niti mogao prema mjerilima koja su poodavno u nas nametnuta: pisac, umjetnik, znanstvenik Andrićevih razmišljanja kršćanskoga svjetonazora i ponašanja nije mogao, niti smio računati na priznanje makar u zagrljaji njegova stvaralaštva bilo enciklopedijsko znanje (M. Ujević), rijetka pjesnička tankoćutnost (O. Delorko, Đ. Sudeta i dr.), kritička utemeljenost (Lj. Maraković) i drugi. Ovome treba priključiti i životopisni podatak – Andrić je bio bački Hrvat, što također nije preporuka za priznanje. Andrić je k tomu bio predsjednik Društva bačkih Hrvata. Životni put Josipa Andrića je potpuno poznat, jasna je nit koja vezuje god. 1894. i 1967., rođenje i smrt. Ne bih o tome (drugi su spomenuli sve što je uputno znati).

Ali, sredinom ožujka 1994., u povodu stote obljetnice Andrićeva rođenja, dopušteno je razmišljati o svemu što se zbivalo i zbililo za njegova života, u sedamdesetak godina našega stoljeća, posljednjega u drugom kršćanskom tisućljeću. Trebalo je, naime, prihvatiti svagdašnjicu, život koji je bio nemiran ratovima, društvenim i gospodarskim preinakama, neslućenim uljudbenim dostignućima i nezabilježenim okrutnostima krvavih obračuna.

Kao antiteza teškoj dehumanizaciji i poniženju bujala je težnja za povratak Istini, želja za sveukupnom duhovnom obnovom. Svi su, naime, događaji i razgovori o svijetu, o Europi i Hrvatskoj u posljednjih sto godina bili dramatični, prečesto pogibeljni. Motritelj se ne može oteti dojmu da na pozornici svijeta, poglavito zapadnoga svijeta, gleda dramu u kojoj razapinju Europu, rastaču njen duh i duhovnost, lome i razbijaju njenu uljudbu. I duboko, silno duboko ponizuju njen humanizam utemeljen na kršćanstvu, zatiru njeno dostojanstvo. Svima nam je postalo jasno da je bez sumnje trebalo puno pameti i umijeća

da bi se kod nas poubijalo i osakatilo toliko ljudi, potratilo toliko dobara, uništilo brojne gradove, razbilo mnoštvo spomenika. No, možda se nekome činilo da su dva velika svjetska rata (uglavnom europska) za Andrićeva života po svome nutarnjem sadržaju oružani sukobi unutar jednolične, pomalo umorne civilizacije. Istina, tražilo se u raspravama i s pomoću izuma riješiti probleme bodljikavih žica, kako nadmudriti podmornice i spriječiti let zrakoplova. Tjeskobno se lebdjelo između zbilje i more.

Josip Andrić

U takvom je ozračju (sumračju?) proveo svoj život Josip Andrić. Svjedoci smo promjena:

Bukin, Andrićevo rodno mjesto, više uopće ne postoji u onom obliku u kojem su ga stvorili šokački starosjedioci u 15. stoljeću. I ime mu je danas promijenjeno (Mladenovo). Kuća starosjedilačkih je malo.

A i *Zagreb* nije ono što je bio u vrijeme Andrićeve mladosti. No taj dragi, voljeni grad neka ostane nedorečena naša riječ danas, neisplakana naša suza.

Između dva međaša, Bukina i Zagreba, bilo je drugih mjesta kojih se Josip Andrić sjećao, nosio ih sobom... Spomenimo *Morović*, *Požegu*, *Plavnu*, *Suboticu*.

Uostalom, nije mi želja kopati po životopisu Josipa Andrića, koji je bogatstvo svoga srca i rada darovao svima i konačno se smirio u Zagrebu.

O Andrićevom spisateljskom radu treba u raspravi početi od njegovih brojnih djela. Posao oko popisa Andrićeve baštine uspješno je obavljen i objelodanjen, najprije u *Zborniku J. Andrića* tiskanom nakon znanstvenog skupa u Ristovači, a zatim u *Hrvatskom biografskom leksikonu*, 1.

a) Bibliografski podaci:

Prvi objavljeni Andrićev rad je pjesma *Zavičajnoj rijeci* (Slavonac 1909, 2). U srednjoj školi počeo je pisati za kazališta (dramoleti o V. Lisinskom, J. Haydnu i P. Preradoviću). Autor je pjesama, pripovijedaka i romana tematikom vezanih uz folklornu građu Bačke i Srijema. Književne radove, feljtone, kritike, rasprave i članke o povijesnim, političkim, vjerskim, kulturološkim i gospodarskim temama objavio je u publikacijama: *Luč* (1906/1907, 1913-1918, 1921/1922, 1926-1930, 1937), *Krijes* (1910/1911, 1917), *Mitrovački glasnik* (1913), *Hrvatska prosvjeta* (1915, 1938), *Seljački kalendar* (1915, 1920-1925, 1927), *Seljačke novine* (1919-1926), *Danica* (1920, 1922, 1923-1929, 1933, 1937, 1940, 1944, 1945), *Težačke novine* (1921-1923), *Mladost* (1922, 1924), *Narodna sloboda* (1922, 1926, 1928), *Katolički list* (1923-1924, 1935-1936, 1941, 1944), *Zadrugar* (Zagreb 1923, 1925, 1932), *Nedjelja* (Zagreb 1924), *Kalendar sv. Ante* (1925), *Kalendar sv. Franje* (1926), *Selo i grad* (1928/1929), *Obitelj* (1929-1944), *Razgovor ugodni* (1929), *Svijet* (1929), *Hrvatska straža* (1931-1933, 1935, 1936, 1938 do 1941), *Klasje naših ravni* (1938, 1942-1943), *Hrvatski orač* (1940), *Naša domovina* (1940), *Subotičke novine* (1940, 1941), *Subotička Danica* (1941), *Nova Hrvatska* (1941-1945), *Zabavnik* (Zagreb 1945). Služio se pseudonimima i šiframa: Pišta, Stevan, Stevan iz Srijema, Stipa, Slavko, Levinac Poljički, Pavao Ljubić Sinjski, Ljuboslav Jadrančić, Stipa Bukinac, Čika Dobrijan, J.A., Dr. J.A., -dr-. Dr. A., A., -n-, P. Č. Uredničkim se radom počeo baviti u srednjoj školi i kao student (đački listovi *Slavonac* i *Jeka* 1909-1913, *Luč* 1914-1917). U katoličkim bibliotekama (Jeronimska pučka knjižnica 1923-1929, Knjižnica pučke pozornice 1926-1941, Knjižnica dobrih romana 1926-1945, Knjižnica dobre djece 1929, Knjižnica katoličkih pjesnika 1939-1941) uredio je preko petsto knjiga. Bio je *pokretač i urednik* više katoličkih listova, časopisa, tjednika, zbornika i kalendara (*Mladost* 1924, 1929-1931; *Naša Gospa Lurdska* 1928; *Obitelj* 1929-1944; *Jeronimsko svjetlo* 1934; *Tatre i Velebit* 1942-1943; *Sunčani vinograd* 1943; *Katolički kalendar* 1965. i *Danica* 1966). Uredio je i prvo izdanje *Florentinskih elegija* F. Cirakija (1956). *Organizirao* je više vjerskih i kulturnih manifestacija. Pisao je *biografije* (N. Tavelić) i *putopise* (Irska, Palestina, Sicilija). Zajedno sa slikarom V. Kirinom priredio je na svjetskoj izložbi katoličke štampe u Vatikanu (1936) izložbu hrvatskoga katoličkog tiska. A. je *prevodio* sa češkog (J.Š. Baar, J. Zeyer, J. Durych), francuskog (M. Delly), njemačkog (H. K. Strachwitz), napisao je *Slovnícu slovačkog jezika* (1942) i manje rječnike slovačkog i lužičko-srpskog jezika. Na slovački je prevedeno više Andrićevih pripovijedaka, glazbenih i jezikoslovnih rasprava te putopis *Na zelenom otoku* (1943), a jedna

novela i rasprava na češki. – Andrić se čitav život bavio *glazbom*, djelovao je na *melografskom, kritičarskom, glazbeno-publicističkom* i skladateljskom području. Proučavao je narodnu glazbu i melografski skupio oko 2000 narodnih melodija po Bačkoj, Srijemu, Slavoniji i otoku Hvaru. Bavio se i proučavanjem glazbe Slovaka i Lužičkih Srba. Glazbene kritike i članke o glazbi objavljivao je u listovima i časopisima: *Tamburica* (1909/10, 1912/13-1913/14), *Novine* (1916-1918), *Sv. Cecilija* (1917, 1922 do 1924, 1927, 1936, 1942, 1944), *Narodna politika* (1919-1926, 1928), *Požeške novine* (1924), *Jugoslavenski muzičar* (1925-1926), *Mladost* (1930-31), *Almanah Gospe Lurdske* (1931), *Hrvatska tamburica* (1936-1941), *Novi list* (Zagreb, 1941). *Radio-Zagreb* (1941), *Tamburaška glazba* (1955-1958). Napisao je i nekoliko knjiga *s područja glazbe*: njegova *Slovačka glasba* (1944) prva je povijest slovačke muzike uopće, a *Škola za tambure* (1953) prva škola za sve sustave. Skladao je mnogo, već od gimnazijskih dana, najviše za tambure, oko 180 kompozicija za tamburaški orkestar (*Bačka simfonijeta*, *Šokački svatovi* i dr.). Komponirao je i za različite komorne i orkestralne sastave (gudački kvartet *Bački*, *Klavirski trio*, skladbe za violinu i klavir, *Požeška suita*, *Plitvička suita* i dr.). Uglazbio je više od četrdeset pjesama hrvatskih pjesnika (ciklusi: *Večernje pjesme*, *Lirske impresije*, *Svjetlo u mraku* i dr.). Skladao je i *scenska djela*: opera *Dužijanica* (vlastiti libreto), prva bunjevačka opera izvedena 1953. u Subotici, *Otmica Šijakinje* (libreto F. Čiralcu) nastala je 1954. a *Raspršeno kolo* (libreto V. Marinović) 1955. Muzička komedija *Na vrbi svirala* izvedena je u Somboru 1956. Izvedbi svog baleta *Jurjaši* (1953) bio je nazočan 1960. u Nürnbergu. – Andrićev je *književni rad* na granici nabačenih lirskih dojmova i publicistike.

Kao jezikoslovac pridonio je zbližavanju Slovaka i Hrvata. Glazbene skladbe su mu rađene jednostavnijim izražajnim sredstvima i imaju pretežno narodne značajke.

b) U analizi književnog rada našeg Andrića nude nam se brojne ideje, pred nama je pregršt njegovih stavova, mišljenja, mozaik njegovih osobnih raspoloženja.

Čemu treba dati prvenstvo u književnom radu Josipa Andrića?

Josip Andrić je odraz vremena koje je prošlo, razdoblja koje je poznavalo razigranost naših želja, narodnog ponosa i silne vjere. On je dijete svih naših lomova, padova ali i iskonske težnje da se sačuvamo od propasti, da budemo dosljedni i postojani, svoji na svome! Josip Andrić nam je ispričao priču našeg života, jednostavnu istinu naših pregaranja i odricanja. Čini mi se da je ovaj naš Andrić svjedočanstvo nas, naših prostora, naših višestoljetnih muka na narodnoj i kulturnoj periferiji.

Andrićev spisateljski rad potiče niz razmatranja, misli koje se nameću. O nama i njemu, o odrednicama njegova rada.

Najteža i nakrupnija pogreška kulture dvadesetog stoljeća jest u tom što je ona izgubila smisao humanog, ljudskog. Moralo se prema tome čitavo društvo vratiti čovjeku, ljudskosti. Trebalo je spasiti čovjeka! Ova potreba povratka čovjeku, koja se javlja kod europskog intelektualca našeg stoljeća, u skladu je s raspoloženjem jednog dobrim dijelom umornog čovječanstva, jednog naraštaja koji je dugi niz godina ostajao izvan zbiljnosti, živeći u sjeni svijeta bogatstva, najblistavijih i najsajnijih senzacija, razapet između pukih fraza i deklarativnih povika. Mnogi je naš intelektualac – osim rijetkih patnika – bio predstavnik salona, ispovjednik i priznavalac briljantnih režima. Sve je bilo u znaku simbola i riječi: misao je bila skrivena u parabolama krupnih izraza. I što je najtragičnije: postojala je golema razlika između kulture pojedinca i kulture mnoštva. Time se nužno postavlja pitanje: može li kultura (razlikujemo: civilizaciju!) postati svojina mnoštva?

Tako smo stigli do gledišta i stavova Josipa Andrića o svojoj zadaći i o svome djelovanju.

Rekoh već da je Andrić u svemu bio sastavni dio nas, naše zemlje, našeg društva. I zato je prilazio narodu, jednostavnom puku s raznih strana. Slažem se da je to bilo „folklorno, postupnim prosvjećivanjem i izdavački.”

Čini mi se, da u konačnici treba o Josipu Andriću reći i slijedeće:

Razapet između potreba, želja i dužnosti, Josip Andrić je često pisao „preko koljena”. Ali ako želimo istaći barem neka od obilježja njegova rada, onda bismo morali priznati istinu da se književno ostvarenje Andrićevo nalazi negdje između lirskih dojmova i publicistike.

Kad Andrić piše o srijemskim berbama ili o bačkim krajočnicima, njegov je lirizam protkan ugođajem koji se ne zaboravlja. Rekli bismo da Andrić široko i raspjevano voli svoj zavičaj, ljepotu Fruškogorskih proplanaka, širinu naše divne srijemske zemlje, vedrinu i otpor našeg hrvatskog čovjeka.

Morović, Bukin, Plavna nisu imaginarna sela, usputne stanice na širokom putu Josipa Andrića. „Srijem i Bačka, njihova mukotrpna prošlost i snaga te crne naše zemlje, uvijek ponovno uzbuđuju umjetnikovo srce.” Za nas je hrvatstvo Bačke smisao narodne opstojnosti.

Doduše, Andrićev književni rad treba vezati za folklornu građu, njegov pristup našim ljudima usklađen je s njihovim nošnjama, govorom, običajima, jelima i pićima. Metaforičko kazivanje mu je blisko narodnom. Ne smijemo smetnuti s uma da smo svi bili zauzeti osporiti naručenu knjigu Erdeljanovića koja je učinjena radi zaključka da su „Bunjevci Srbi katoličke vere”.

Opsegom književno djelo Andrićevo je iznimno, a sadržajno je naše: ravničarsko, stoljetno naše, bačko-srijemsko.

Kad jednom u potpunosti otkrijemo bogatu i svestranu djelatnost Josipa Andrića i mirno zbrojimo njegove akcije, pothvate, rasuto iverje njegova srca, prepoznat ćemo u njemu divnoga i požrtvovnog, nesebičnog čovjeka. Iz svih njegovih djela: književnih, glazbenih, publicističkih, zračila je velika čovječnost i silna ljubav prema našoj zemlji i čovjeku.

Rođen na voljenim oranicama, tijesno i nerazdruživo vezan za svoj zavičaj, uvijek uz nas i s nama u radu, naučio nas je da ne zaboravimo djedovske ravnice i vinograde, i da budemo – svoji!

FOND SV. CECILIJE

U „Fond Sv. Cecilije” uplatili su:

Preč. gosp. Prpić Antun, Zagreb-Špansko	100.000 HRD
Preč. gosp. Žufika Ivan, Križevci	200.000 HRD
Preč. gosp. Horvat Blaž, Kotoriba	200.000 HRD
Preč. gosp. Markušić Stjepan, Sv. Juraj u Trnju	200.000 HRD

Ljubav se pokazuje u nevolji. Zato u ovim teškim danima Uredništvo posebno zahvaljuje darovateljima na njihovoj velikodušnosti.